

Erkölc és irodalom

*Döbrentei Kornél erőterei**

Kortársirodalmunk kiemelkedő alakja Döbrentei Kornél. Hitelessége, alkotói önazonossága olyan magaslatokba emelte irodalmi tevékenységét, amelyek csak az erkölcs legszigorúbb törvényszerűségeinek elemzésével válhatnak előttünk tisztán láthatóvá. Ugyanis sokan megpróbálják a kitűnő költő, író teljesítményét kikezdeni, lejáratni. Ez a rossz szándék – természetesen – nem új keletű. Jó néhány évvel, évtizeddel ezelőtt már egyesek felismerték Döbrentei Kornél kíméletlen igazmondását, zsenialitását. Ezért aztán céltábla lett sok tekintetben bizonyos csoportok előtt. A ráirányított hazugságok, álságos kinyilatkoztatások aztán sorra a valótlanság mélységeibe hulltak. Döbrentei Kornél pedig maradt – aki mindig is volt – igaz, tisztességes magyar költő: példakép. Példakép minden olyan alkotó előtt, minden olyan magyar ember előtt, aki az erkölcsi parancsok szerint szeretne élni. Nézzük csak meg, mit ír a *Júdás, mint erkölcsi etalon?* című esszéjében: „A hordómosás kardinális feladat. A megtisztulás fáradságos ünnepe. Fölkészítés a szűzi befogadásra. Részt venni benne kiérdemelt bizalmat, rangot jelent, mert felelősségtudatot, benső igényességet, nagy-nagy tisztaságvágyat, lelkiismeretességet tételez fel a munkálkodóról. Akit odahívnak, azt a jövő alakításának szent aktusához invitálják. S ez hatalmas felelősség, hiszen a felületes, a látszatra s nem a lényegi tisztaságra törekvő munkaimitáció hektószámra ronthatja meg a hegy levét. És a következmények beláthatatlanok és ellenőrizhetetlenek, miként a kútmérgezésnél. Mert a romlott bor járványként terjeszti a ködös, éretlen-nyers vagy éppen már rohadó-rothasztó gondolatokat, az agresszivitást, a diszharmóniát. Nem emel föl isteni szférákba, mi üdvös dolga lenne, de a pokol bugyraiba lök, lealázón okád-

tatva meg, elmocsarasít...” – *A tisztaság szolgálata*. Ennél pontosabban, érvényesebben nem is lehet megfogalmazni azt az erkölcsi parancsot, amely szerint – a létezés minden pillanatában – élnünk kellene. Hétköznapi emberként és alkotóként egyaránt. És itt nincs alkudozásnak, személyeskedésnek, álságos viselkedésnek helye. Az erkölcs: törvény. Olyan törvény, amely az élet igenlésében, a művészetek és tudományok mélységes tiszteletében is meghatározó, kizárólagos jelenlétet követel. Döbrentei Kornél ezt nagyon jól tudja, hiszen neveltetése és példaképeinek – Kölcsey Ferenc, Berzsenyi Dániel, József Attila, Ady Endre, Nagy László, Weöres Sándor, Csoóri Sándor – útmutatásai szigorú utat jelöltek ki számára. Ez az út – és hiábavaló minden más vélemény, manipuláció – a magyarság, a magyar nemzet útja. Egyetlen útja, amelyhez nekünk – Döbrentei Kornél kortársainak – hűséggel, tisztességes emberi és alkotói tevékenységgel kell hozzájárulnunk. És itt, ezen a ponton azonnal felvetődik számtalan kérdés. Mi van a szekértáborokkal, a szétszabdalt kortársirodalommal? Bizony, bizony – égetően fontos, ugyanakkor rendkívül aktuális kérdések ezek, amelyeknek kibeszélésére, megoldáskeresésére még csak kísérlet sincs. Illetve – halovány kezdeményezések szintjén – talán mégis. Mintha elindult volna valami érdemi párbeszéd a sajtóban, rádióban és televízióban a különböző szellemi áramlatok, képviseltek között. Már a szándék is dicséretes, hiszen – magam is úgy gondolom – az évek, évtizedek alatt egymásnak feszülő indulatokat, esetleges félreértéseket csakugyan fel kell venni a párbeszédre – ahogyan láttuk, hallottuk – maga Döbrentei Kornél is kész bármikor. Erkölcsi kérdésekben viszont nem tehet engedményeket,

ahogyan nyilatkozta is nemrég. Ez a fajta macacsság viszont nem csupán az ő macacssága, hanem – a nagy elődök példáin át – valamennyi magyar ember, valamennyi magyar alkotó szent és sérthetetlen érdeke. Mit mond Döbrentei Kornél a *Koppány árnyékában* című esszéjében? – „A lenni vagy nem lenni sorskérdésre, amely a Kárpát-medencében örök aktualitás, Szent István távlatos, máig érvényes választ adott. Elévülhetetlen államférfíúi zsenialitását a magyarság megmaradása, ezeregyszáz éves teremtő, itt tartózkodása igazolja...”

A költő verseinek egész sorozatában bontja ki ezeket a létkérdéseket: „Nagyisten, mert egyetlen egyszer szembeszállt, dacolt Veled, / kiűzted Ádámot, hogy megvéded édened, / de velünk mi lesz, / hová forduljunk, kihez? // Miért nem üződ ki végre őket, / az Ádámnál ezerszer bűnösebb vétkezőket?” – *Elmaradt vezeklés*; „Miért, hogy mindig leharcolt ünnep után maradék-sors / a miénk, keselyűkbe ojtott vércseppvijjogás és hiénák / dögletes zihálása közt át hogyan hathat a szférák zenéje?” – *A megkerülhetetlen élet*. Az *Elmaradt vezeklés*ben, valamint a Csoóri Sándor hetvenedik születésnapjára írt *A megkerülhetetlen élet* című versben egyaránt a magyarság létezésének sorskérdéseit boncolgatja Döbrentei Kornél. Ezekhez a költeményekhez rokonítható még nagyon sok verse: *A tenger*; *Naplövő*; *Szurokfény*; *Mondatok síron innen s túl*; *Sisak a fejfán*; *Félig-lét*; *Az igazi taps*; *A Medveölő halála*; *Évszakon kívüli ősz*; *Az ötvenedik stáció*; *Magyar Jób-sors*; *Belépve A Fájdalom kapuján*; *Magyaroknak való* stb. Mind-mind olyan vers, amely a legfontosabb magyar sorskérdéseket feszegeti, ugyanakkor – költők, színészek, képzőművészek megidézésével – jelzik Döbrentei Kornél szellemi, baráti kötődéseit. Balassi Bálint, Petőfi Sándor, József Attila, Ady Endre, Nagy László, Gérecz Attila, Kormos István, Latinovits Zoltán, Tóth Bálint, Sinkovits Imre, Gyurkovics Tibor, Nagy Gáspár, Csoóri Sándor, Szervátiusz Tibor... Ha végiggondoljuk ezt a névsort, a fájdalom és kegyetlen veszteség érzése vesz bennünket hatalmába. A halálköltészet a magyar irodalomnak szerves része, azonban Döbrentei Kornél esetében mégis valami egészen új, valóságos és mindannyiunkért perlekedő – egyben mitológiai, nyelvi, történelmi, erkölcsi – telítődés figyelhető

meg. Úgy beszél az eltávozottakról, hogy alakjuk, szellemük köztünk marad, és az életünk részeként küzdenek velünk tovább.

Ennek számtalan példáját figyelhetjük meg. Ilyen – a többi között – *Az egészen bevallott élet* című vers következő részlete is: „Nyolc évtized jármába fogva, / királyként is önként szolgál, / mert vallod: a szolgálat a dolga, / s nem az, hogy a gyeplőt a lovak közé dobja. / Sorsod elől rejtkezni ködben is futhatsz akár, / tűzemésztve is újraszülető Főnix-madár, / egek magasán sörétfelhőből is kijutsz, / és leteperten is talpra állsz, besenyő Anteusz. / A tusát lankadatlan kezheted, / látva látván már nem félünk, / és hogy fölmutathatod nagy-egész életed, / az a végső esélyünk.” Vagy nézzük meg a szerző második önálló kötetében – *Szökőév* – olvasható *Hazatérés* című vers néhány sorát: „Tékozló-zöld lombba bugyolált / szívünk halkán üget, bográcsunkban / akárha naplemente, halászlé érik, / Isten esendő, kis ministránsa: / bátya Berda Jóska, bográcsunkat, / a legszentebb füstölőt meglengeti / a négy égtáj felé...” A múlt és jelen egybevetülése, a történelmet megelevenítő létfilozófia és a kozmikus láttatás ezekben a részletekben is jól megfigyelhetők. Döbrentei Kornél költészetének ez a fajta – időrétegből előtűnő, majd újra rejtőzködő – hatalma csakugyan gyakran életet kölcsönöz a holtaknak, a régvolt tárgyakkal. Mintha a lét állandó tudata hatná át Döbrentei Kornél minden gondolatát, minden cselekvését. Ezért is elválaszthatatlan nála a hétköznapi ember és a költő. Egy és ugyanaz minden pillanatában. Öntörvényűsége, rendíthetlensége – éppen ezért – hol indulatosabb, hol racionálisabb hevülettel mutatkozik meg. Ennek lírai kellékei: a gyakori szimbolikus képek, expresszionista és szürrealista villanásokkal; a szenvedő metaforák sorozata; valamint a tűzzel és erkölcsi követeléssel telített racionalitás. Sohasem kiagyalt verset vagy prózát ír, hanem az eleven valóság fájdalmait igyekszik gyógyítani. Küldetés ez. Szent küldetés, vagy annál is több...

Ma, amikor a legfontosabb szavainkat és azok jelentéstartalmát – nép, nemzet, haza, szülőföld, anyanyelv – próbálják sokan lejáratni, Döbrentei Kornél és a hozzá hasonló alkotók felértékelődnek az én szememben. Hiszem, hogy a jó példa – az irodalomban és más művészeti

ágban – egyre fényesebben ragyog majd. Ezért kell dolgoznunk... Ezért kell a hiteles művek, a hiteles alkotók mellé – mint Döbrentei Kornél – odaállnunk teljes testi és szellemi valóságunkban. Szövetséget kötni a jóval és elvetni minden rosszat... A Szózat szintézisteremtő sorai jutnak eszembe:

Légy híve rendületlenül
Hazádnak, oh magyar:
Ez éltetőd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

Vörösmarty Mihály intelme magában hordozza azt a szörnyű látomást is, melyben haza és nemzet süllyed el, amelyet majd népek vesznek körül. Ez a jóslat – a történelem folyamatában – aztán lépésről lépésre kezdett megvalósulni. A szabadságharc és a kiegyezés utáni években, s még inkább az első világháború közvetlen előzményeként egyre félelmetesebb, egyre valóságosabb rémálommá alakult át ez a félelem. Ady

Endre – aki pontosan érzékelte a veszélyt – már 1912-ben azt írta egy cikkében: „...mi lesz, ha Erdély elveszik?” Nyolc év múlva Ady Endre alapos félelme a trianoni döntéssel szörnyű valósággá változott. Erdély, Partium, Felvidék, Kárpátalja, Délvidék... – mind-mind elvesztett magyar terület lett. Ettől a – lelkünkig és velőnkig sokkoltató – történelmi gyaláztól gondolkodásunk is teljesen megváltozott. Ilyen szörnyű traumát, terhet cipel a magyarság mindmáig. Ezt a rettenetes igazságtalanságot érzékeli nagyon pontosan Döbrentei Kornél is, csakúgy, mint korábban Ilyés Gyula, Németh László, Veres Péter, Nagy László, Csoóri Sándor, Ratkó József, Nagy Gáspár, Utassy József és mások. Stafétabottal a kezében, erkölcsi parancsokkal és tehetséggel felvértezve itt áll előttünk Döbrentei Kornél. Az ember és a költő, a kivételes ember és a kivételes tehetségű költő. Látásának és senki mással össze nem téveszthető nyelvezetének elementáris ereje előtt meg kell hajolnunk. Főhajtásunkban – végre – el kell ismernünk alkotói nagyságát. Kortársirodalmunknak olyan kivételes személyisége ő, akit lehet szeretni, lehet gyűlölni, de egy biztos: megkerülhetetlen alakja művészeti életünknek.

* Részlet egy készülő monográfiából.

